

**Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi
Lənkəran Dövlət Universiteti**

“Təsdiq edirəm”

Tədris məsələləri üzrə prorektor v.i.e:

 dos. Zaur Məmmədov

“ ” 2025-ci il

Fənn sillabusu

İxtisas: 050504 Ekologiya

Fakültə: Təbiyyat.

Kafedra: Fizika, kimya və biologiya.

I. Fənn haqqında məlumat:

Fənnin adı. S/F (Təbiətdən istifadənin ekoloji əsasları).

Fənn proqramı: Proqram (LDU, Fizika, kimya və biologiya kafedrasının 10.09.2025-ci il tarixli (protokol № 01) iclasında müzakirə olunub məqsəduyğun hesab edilmişdir).

Kodu : AMTMEF-B09

Tədris ili: IV (2025-2026), semestr VII.

Tədris yükü : Cəm 210 saat. Auditoriya saati - 75 (45 saat mühazirə, 30 saat seminar məşğələ).

Tədris forması: Əyani.

Tədris dili: Azərbaycan dili.

AKTS üzrə kredit: 7 kredit

Auditoriya :

Saat:Hər həftə I gün, saat 14⁰⁵-15⁴⁰-dək, alt həftələr IV gün, saat 14⁰⁵-15⁴⁰-dək. V günlər 10¹⁵-11⁴⁰-dək

II.Müəllim haqqında məlumat:

Adı, soyadı, elmi dərəcəsi : Məmmədova Günay Qulu qızı. Müəllim

Məsləhət saati: IV gün saat 08³⁰-10⁰⁵-dək..

E-mail ünvanı:gunu.mamedova@mail.ru

Kafedranın ünvanı: Lənkəran şəhəri, H.Z.Tağıyev küçəsi, 118.

II. Təvsiyə olunan dərslik, dərs vəsaiti və metodik vəsaitlər:

Əsas:

1. Bayramov K. Təbiətdən istifadənin iqtisadi və ekoloji problemləri. Bakı. 2011.
2. Göyçaylı Ş., İsmayılov T. Təbiətdən istifadənin iqtisadi və ekoloji əsasları, Bakı. 2006.
3. Həsənov T., Kərimli Y. Rayon və şəhərlərin planlaşdırılması. Bakı.2014.
4. İbrahimov İ. Ətraf mühitin iqtisadiyyatı. Bakı.2019.
5. Məmmədov V., Yusifov E. Ekoloji menecment, I-II cild., Bakı. 2014.
6. Musayev Z., Məmmədov K., Zərbəliyev M. Su ehtiyatlarının integrasiyalı idarə olunması. Bakı. 2009.

Əlavə:

7. Abdullayev A., Abdullayev V. İnzibati hüquq (III hissə). Dövlət orqanlarında idarəetmə. Bakı. 2006.
8. Məmmədov M. Regional konseptual inkişaf: iqtisadi-ekoloji problemlər. Bakı.2014.
9. Azərbaycan Respublikasının ekologiya qanunvericiliyi (normativ-hüquqi aktlar toplusu). I cild. Bakı: Qanun, 2006.
10. Azərbaycan Respublikasının ekologiya qanunvericiliyi (normativ-hüquqi aktlar toplusu). II cild, Bakı: Qanun, 2007.

IV. Perekvizitlər: Öncədən perekvizit fənlər nəzədə tutulmamışdır.

V. Korekvizitlər: Eyni vaxtda digər ekoloji fənlərin tədris olunması əhəmiyyətlidir.

VI. Fənnin təsviri və məqsədi:

Təbiət və onun sərvətlərindən yüz illərdən bəri kortəbii istifadə edilməsi nəticəsində ətraf mühit əsaslı dəyişməyə məruz qalmışdır. İnsanın ətraf mühitə təsirini, təbiətin cəmiyyətin təsirinə reaksiyasını, təbii tarazlığı poza biləcək tullantıların qatılıq həddini müəyyən etmədən təbii mühiti həyat üçün yararlı halda saxlamaq mümkün deyildir. Hal-hazırda ekologiya elminin qarşısında duran əsas məsələlər, təbii mühitin vəziyyətinin qiymətləndirilməsi, onun ekoloji ehtiyat və imkanlarının təyin olunması, ətraf mühitlə cəmiyyət arasındakı qarşılıqlı əlaqələrin optimal formasının müəyyən edilməsidir. Bunlarla bərabər, təbii ehtiyatlardan istehsalat və qeyri-istehsalat məqsədləri üçün istifadənin səmərəliliyi, ətraf mühitə dəyən ziyanın qarşısının alınması və ya onun mənfi təsirlərinin aradan qaldırılması məqsədilə müxtəlif idarəetmə üsullarından istifadənin aktivləşdirilməsi məsələsi gündəmə gəlir. Ətraf mühitin planlaşdırılması və integrasiyalı idarə edilməsi insanın təbiətə yüksək səviyyədə səmərəli təsir üsullarını öyrənir və ekoloji məsələlərin həlli üçün yeni yollar və yanaşmalar tapmaq ehtiyacı kimi ətraf mühitin idarə olunması dünyada əsas yol olaraq tanınmaqdadır.

VII. Davamiyyətə verilən tələblər:

Fənn üzrə semestr ərzində buraxılmış auditoriya saatlarının ümumi sayı Elmi Şuranın 16 may 2024-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq davamiyyət meyarları nəzərə alınmaqla müəyyən olunmuş həddən yuxarı olduğu halda tələbə həmin fəndən imtahana buraxılmır, onun həmin fənn üzrə akademik borcu qalır.

VIII. Qiymətləndirmə:

Tələbələrə biliyi 100 ballı sistemlə qiymətləndirilir. Bundan 50 balı tələbə semestr ərzində, 50 balı isə imtahanda toplayır. Semestr ərzində toplanan 50 bala aşağıdakılar aiddir: 20 bal seminar və laboratoriya dərslərində fəaliyyətinə, 30 bal kollokviumların nəticələrinə görə. Əgər fənn üzrə həm seminar və həm də laboratoriya varsa onda 10 bal seminara, 10 bal isə laboratoriyaya görə verilir.

Qiymətləndirmə zamanı Elmi Şuranın 16 may 2024-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq qiymətləndirmə meyarları nəzər alınır. İmtahan biletinə bir qayda olaraq fənni əhatə edən 5 sual daxil edilir.

Qiymət meyarları aşağıdakılardır:

- 10 bal- tələbə keçilmiş material dərindən başa düşür, cavabı dəqiq və hərtərəflidir.
- 9 bal-tələbə keçilmiş material tam başa düşür, cavabı dəqiqdir və mövzunun mətnini tam açə bilir.
- 8 bal-tələbə cavabında ümumi xarakterli bəzi qüsurlara yol verir;
- 7 bal- tələbə keçilmiş material başa düşür, lakin nəzəri cəhətdən bəzi məsələləri əsaslandırə bilmir
- 6 bal- tələbənin cavabı əsasən düzgündür.
- 5 bal-tələbənin cavabında çatışmazlıqlar var, mövzunu tam əhatə edə bilmir.
- 4 bal- tələbənin cavabı qismən doğrudur, lakin mövzunu izah edərkən bəzi səhvlərə yol verir;
- 3 bal- tələbənin mövzudan xəbəri var, lakin fikrini əsaslandırə bilmir;
- 1-2 bal- tələbənin mövzudan qismən xəbəri var.
- 0 bal- suala cavab yoxdur.

Tələbənin imtahanda topladığı balın miqdarı 17-dən az olmamalıdır. Əks təqdirdə tələbənin imtahan göstəriciləri smestr ərzində tədris fəaliyyəti nəticəsində topladığı bala əlavə olunmur.

Semestr nəticəsinə görə yekun qiymətləndirmə (imtahan və imtahanaqədərki ballar əsasında)

91-100 bal	əla	A
81-90 bal	çox yaxşı	B
71-80 bal	yaxşı	C
61-70 bal	kafi	D
51-60 bal	qənaətbəxş	E
51-baldan aşağı	qeyri-kafi	F

IX. Davranış qaydalarının pozulması: Tələbə Universitetin daxili nizam-intizam qaydalarını pozduqda əsasnamədə nəzərdə tutulan qaydada tədbir görülməkdir.

X. Təqvim planı: Muhazirə 45 saat, Seminar 30. Cəmi 75 saat.

№	Keçirilən <u>mühazirə</u> , <u>seminar</u> , məşğələ, laboratoriya və sərbəst mövzuların məzmunu	Saat		Tarix	
		müh.	sem.	müh.	sem.
1	2	3	4	5	6
	Mövzu 1. Təbiətdən istifadənin məqsəd və vəzifələri, elmi-	2	2		

	nəzəri əsasları. Plan: 1. Təbiətdən istifadənin predmeti, məqsəd və vəzifələri və digər elmlərlə əlaqəsi. 2. Təbiətdən istifadənin elmi-nəzəri məsələləri. 3. Təbii şəraitlə ictimai mənimsəmənin qarşılıqlı münasibətləri. Mənbə [1,2,4,5,7,8,10]				
2.	Mövzu 2. Təbiətlə cəmiyyətin qarşılıqlı əlaqələri və onun tənzimlənməsi. Plan: 1. Təbiətlə cəmiyyət arasındakı qarşılıqlı münasibətlərin tarixi mərhələləri. 2. Təbiət-təbiətdən istifadənin maddi əsası kimi. 3. İqtisadi inkişaf və ekoloji faktorlar. 4. Ekoloji məhdudiyyətləri nəzərə almaqla inkişaf konsepsiyası. 5. Ətraf mühitdən istifadənin müasir vəziyyəti ilə əlaqədar qarşıda duran məsələlərin həlli. Mənbə [1,3,4,5,7,8,9]	2			
3.	Mövzu 3. İqtisadi inkişafın ekologiyalaşdırılmasının əsas istiqamətləri və dayanıqlı inkişaf. Plan: 1. Ekoloji-iqtisadi sistem. İqtisadi inkişafın ekologiyalaşması. 2. Ətraf mühit və təbiətdən səmərəli istifadənin iqtisadi inkişafa təsiri. 3. İqtisadi problemlərin həllində ekoloji problemlərlə əlaqənin nəzərə alınması. 4. İqtisadiyyatda davamlı (dayanıqlı) inkişaf. Mənbə [1,2,4,5,7,8,9,10]	2			
4.	Mövzu 4. Təbii-resurs potensialının təsnifatı və təbiətdən istifadənin əsas istiqamətləri. Plan: 1. Təbii ehtiyatların təsnifatı. 2. Mineral sərvətlərin istifadəsi və mühafizəsi. 3. Su ehtiyatları və onların istifadəsi. 4. Torpaq ehtiyatları və onlardan istifadə. 5. Bioloji ehtiyatlar və onların mühafizəsi. 6. Meşə resursları və onlardan istifadə. Mənbə [1,4,5,6,7,8,10]	2	2		
5.	Mövzu 5. Ətraf mühitin və təbii ehtiyatların qiymətləndirilməsi, təbii resurslardan səmərəli istifadə məsələləri. Plan: 1. Ətraf mühitin və təbii ehtiyatların qiymətləndirilməsi növləri və funksiyaları. 2. Qurunun təsərrüfata cəlb edilməsinin problemləri. 3. Bioresursların təsərrüfata cəlb edilməsinin problemləri. 4. İqlim və rekreasiya resursları və onlardan istifadənin iqtisadi-ekoloji xüsusiyyətləri. Mənbə [2,3,4,6,7,8,10]	2	2		
6.	Mövzu 6. Ətraf mühitin və təbii ehtiyatların qiymətləndirilməsi, təbii resurslardan səmərəli istifadə məsələləri.				

	Plan: 1. Kənd təsərrüfatı resurslarının qiymətləndirilməsi. 2. Su ehtiyatlarının inteqrasiyalı idarə olunması, onların prinsipləri və planlaşdırılması. 3. Alternativ enerji resurslarından istifadənin problemləri. 4. Biosferin mühafizəsi və təbii tarazlığın saxlanılması. Mənbə [1,3,4,6,7,9,10]				
7.	Mövzu 7. Təbiətdən istifadənin sosial-ekoloji problemləri və global istiqamətləri. Plan: 1. Əhalinin təbii artımı, inkişaf və problemlər. 2. Təbii sosial-ekoloji problemlər və onlarla mübarizə formaları. 3. Təbii resurslardan kompleks istifadənin global iqtisadi istiqamətləri. 4. Azərbaycanın təbii resurslarının iqtisadi potensialı. 5. Azərbaycan Respublikasında təbiətdən istifadənin əsas istiqamətləri. Mənbə [1,2,5,7,8,9,10]	2	2		
8.	Mövzu 8. Ətraf mühitin planlaşdırılması və dövlətin bu sahədə siyasəti. Plan: 1. Ətraf mühitin planlaşdırılması barədə anlayış. 2. Ətraf mühit və təbiətdən istifadə barədə ümumi məsələlər. 3. Azərbaycan Respublikasının ekoloji siyasəti, onun ətraf mühit üzrə qanunvericiliyi. Mənbə [1,2,4,5,7,8,10]	2			
9.	Mövzu 9. İri ərazi vahidlərində planlaşdırmanın təşkili. Plan: 1. Ərazilərin resurs potensialı və onların səmərəli istifadə olunması. 2. Ərazi vahidlərinin planlaşdırma strukturu. 3. Azərbaycanda sənaye rayonlarının planlaşdırılması. 4. Azərbaycanda kənd təsərrüfatı rayonlarının planlaşdırılması. 5. Məskənlərin planlaşdırılmasının təşkili və strukturu. 6. Şəhərlərin inkişafının kompleks planlarında, istehsalın və ətraf mühitin qarşılıqlı münasibəti məsələləri. Mənbə [1,3,4,5,7,8,9]	2	2		
10.	Mövzu 10. Ekoloji idarəetmə anlayışı, onun predmeti, prinsip və məqsədləri. Ətraf mühitin idarə edilməsinin inkişaf mərhələləri. Plan: 1. Ətraf mühitin idarə edilməsinin mahiyyəti və predmeti. 2. Ətraf mühitin idarə edilməsinin prinsip və məqsədləri. 3. Ətraf mühitin idarəedilməsinin funksiyaları. 4. Ətraf mühitin idarə edilməsinin inkişaf mərhələləri. Mənbə [1,3,4,5,7,8,10]	2	2		
11.	Mövzu 11. Ekologiyada müasir idarəetmə növləri. Ətraf mühitin idarə olunmasının təşkili və həyata keçirilməsinin əsasları. Plan: 1. Ətraf mühitin idarəetmə sistemləri. 2. Ekoloji istehsalın əsas xüsusiyyətləri.	2	2		

	3. Ətraf mühitin idarə edilməsi konsepsiyası. 4. Təbii və sosial-təbii ekosistemlərin idarə edilməsi. 5. Beynəlxalq və milli ekoloji idarəetmə sisteminin standartları. Mənbə [1,2,3,5,7, 8,10]				
12.	Mövzu 12: Təbiətdən istifadənin ümumi nəzəri əsasları və idarə edilməsi. Plan: 1. Ekoloji-iqtisadi tələbatlar və mənafeələr. Təbii resurslar üzərində mülkiyyət hüquqları . 2. İqtisadi qanunların ekolojiləşdirilməsi və ekoloji-iqtisadi qanunauyğunluqların təhlili 3. Ekoloji tənzimləmə mexanizmi. 4. Təbiətdən istifadənin dövlət idarə sistemi, strukturu və vəzifələri . Mənbə [1,2,4,6,8,9,10]	2			
13.	Mövzu 13. Təbiəti mühafizə fəaliyyətinin səmərəli idarə edilməsinin başlıca istiqamətləri. Plan: 1. İdarəetmənin təşkilati-iqtisadi sisteminin təkmilləşdirilməsi. 2. Ekoloji-iqtisadi göstəricilər və normativlər sistemi. 3. Ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi və ekoloji ekspertiza. 4. Ekoloji audit və onun aparılması. 5. Təbiətdən istifadənin proqnozlaşdırılması və planlaşdırılması. Mənbə [1,2,5,7,8,9,10]	2			
14.	Mövzu 14. Təbiətdən istifadənin iqtisadi mexanizmləri və maliyyələşdirilməsi. Plan: 1. Ətraf mühitə çirklənmədən dəymiş iqtisadi ziyanın hesablanması. 2. Ekoloji xərclər və layihələrin smeta dəyərinin müəyyən edilməsi. 3. Təbiətdən səmərəli istifadənin iqtisadi stimullaşdırma vasitələri. 4. Ətraf mühiti çirkləndirməyə görə ödəmələr. 5. Təbiətdən istifadə sahəsində ekoloji fondlar sistemi. Mənbə [1,3,4,5,7,8,10]	2	2		
15.	Mövzu 15. Ekoloji sahibkarlıq və təbiətdən istifadənin idarə edilməsi. Plan: 1. Ekoloji sahibkarlığın mahiyyəti, formaları və ekoloji biznesin səmərəliliyi. 2. Ekoloji menecment. 3. Təbiətdən istifadənin lisenziyalaşdırılması. 4. Ekoloji sferada sertifikatlaşdırma. 5. Ekoloji sığorta və ekoloji lizinq. Mənbə [1,2,5,6,7,8,9,10]	2	2		
16.	Mövzu 16: Ətraf mühitin mühafizəsi üzrə beynəlxalq əməkdaşlıq və konvensiyalar. Plan: 1. Təbii resurslardan istifadədə beynəlxalq əməkdaşlıq. 2. Azərbaycanın təbii resurslarından kompleks istifadədə beynəlxalq əməkdaşlığın rolu.	2	2		

	3. Ətraf mühit haqqında Stokholm planı. 4. «BMT – in ətraf mühit üzrə proqramı (YUNEP)». 5. YUNESKO – nun «İnsan və Biosfer» (MAB) elmi-tədqiqat Beynəlxalq Proqramı. 6. Ətraf mühit və inkişaf üzrə Deklarasiya (Rio – de - Janeyro). 7. İqlimin Dəyişməsi haqqında BMT – in Konvensiyası. 8. Bioloji müxtəliflik üzrə Konvensiya. Mənbə [1,2,3,4,7, 9,10]				
17.	Mövzu 17. Azərbaycanda sənayesinin inkişafının yaratdığı ekoloji problemlər və onların həlli yolları. Plan: 1. Azərbaycanda dağ-mədən sənayesinin inkişafının yaratdığı ekoloji problemlər və onların həlli yolları. 2. Azərbaycanda yanacaq-energetika və kimya sənaye sahələrinin yaratdıqları ekoloji problemlər və onların həlli yolları. 3. Azərbaycanda metallurgiya və tikinti materialları istehsalı müəssisələrinin yaratdıqları ekoloji problemlər və onların həlli istiqamətləri. Mənbə: [1,2,4,5,7,8]	2	2		
18.	Mövzu 18. Azərbaycanda kənd təsərrüfatının inkişafının yaratdığı ekoloji problemlər və onların həlli istiqamətləri. Plan: 1. Əkinçilik rayonlarında irriqasiya eroziyası və şoranlaşmanın yaratdığı ekoloji problemlər, onların nəticələri və həlli istiqamətləri. 2. Heyvandarlığın intensiv inkişafının yaratdığı ekoloji problemlər və onların aradan qaldırılması yolları. 3. Azərbaycanda ekoloji təmiz kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalının perspektivləri və əhəmiyyəti. Mənbə: [2,3,4,5,7,8]	2			
19.	Mövzu 19. Azərbaycanda nəqliyyatın inkişafının yaratdığı ekoloji problemlər və onların həlli istiqamətləri. Plan: 1. Azərbaycanda nəqliyyat növlərinin inkişafı və ətraf mühit problemləri. 2. Avtomobil nəqliyyatının sürətli inkişafının ekoloji nəticələri və həlli yolları. 3. Azərbaycanda nəqliyyat növlərinin yaratdıqları fiziki və kimyəvi çirklənmələr, onların ziyanlı təsirləri və onlardan mühafizə yolları. 4. Nəqliyyatın ekoloji təhlükələrinin azaldılmasında inzibati-iqtisadi, hüquqi və ekoloji tədbirlərin, qayda və normaların tətbiqinin əhəmiyyəti. Mənbə: [1,2,3,5,6,8]	2	2		
20.	Mövzu 20. Azərbaycan Respublikasında ətraf mühitin mühafizəsi və tənzimlənməsində dövlət idarəetmə orqanları və hüquqi mexanizmlər. Plan: 1. Ətraf mühitin mühafizəsinin dövlət tənzimlənməsinin anlayışı və prinsipləri. 2. Ətraf mühitdən istifadənin idarə edilməsinin dövlət orqanları.	2	2		

	3. Ətraf mühitin mühafizəsinin dövlət tənzimlənməsini həyata keçirən dövlət orqanlarının sistemi. 4. Ətraf mühitin mühafizəsinin dövlət tənzimlənməsinin formaları, ekoloji funksiyaları və metodları. 5. Ətraf mühitdən istifadənin idarə edilməsinin ekoloji-hüquqi aspektləri. Mənbə [2,3,4,5,7,8,9]				
21.	Mövzu 21. Ekoloji siyasət strategiyası mustəqil Azərbaycanın dövlət siyasətinin prioritet istiqamətlərindən biri kimi. Plan: 1. Azərbaycan dövlətinin ekoloji siyasətinin məzmunu. 2. Ümummilli lider Heydər Əliyevin ekoloji siyasət strategiyasının ümumi konturları və prinsipləri. 3. "Azərbaycan Respublikasının Milli təhlükəsizlik Konsepsiyası"nda ekoloji məsələlər. 4. Ekoloji təhlükəsizlik ölkənin sosial-iqtisadi inkişafının prinsipial şərti kimi. 5. Azərbaycan Respublikasında həyata keçirilən ekoloji proqramlar. Mənbə: [2,3,4,6,7,8]	2	2		
22.	Mövzu 22. Azərbaycanda ekoloji problemlərin həllinin dövlət tənzimlənməsi. Plan: 1. Azərbaycanda təbii ehtiyatların səmərəli istifadə və ətraf mühitin mühafizəsi sahəsində dövlət siyasəti. 2. Azərbaycan Respublikasının ekoloji siyasətinin hüquqi bazasının yaradılması. 3. Azərbaycan Respublikasının ekoloji siyasətinin reallaşma istiqamətləri. 4. Azərbaycan Respublikasının ekoloji siyasətinin həyata keçirilməsinin dövlət strukturları. 5. Ekoloji problemlərin həllində inzibati, iqtisadi və təşkilati tənzimləmə mexanizmləri. Mənbə: [1,2,4,5,6,7]	2	2		
23.	Mövzu 23. Azərbaycanın ekoloji təşkilatları və ekoloji fondları. Plan: 1. Azərbaycanın ekoloji ittifaqı, Təbiəti mühafizə cəmiyyəti, Yaşıllar Hərəkatı, Ekologiya fondu və digər təşkilat və fondların məqsəd və vəzifələri, fəaliyyət istiqamətləri. 2. Respublikada ekoloji tarazlığın və ekoloji təhlükəsizliyin təmin olunmasında, ekoloji təşkilat və fondların rolu. Mənbə: [1,3,4,5,6,8]	1			
Cəmi:		45	30		

XI. Fənn üzrə tələblər, tapşırıqlar:

Kursu tədrisi zamanı tələbələr Təbiətdən istifadənin ekoloji əsaslarının mahiyyəti, təbiətlə cəmiyyətin qarşılıqlı əlaqələri və onun tənzimlənməsi, ətraf mühit və təbiətdən səmərəli istifadənin iqtisadi inkişafa təsiri, iqtisadi inkişafın ekologiyalaşdırılması, təbiətdən istifadənin əsas istiqamətləri, ekologiyada müasir idarəetmə növləri, təbiəti mühafizə fəaliyyətinin səmərəli idarə edilməsi, təbiətdən istifadənin iqtisadi mexanizmləri və s. barəsində bilikləri mənimsəməlidirlər.

XII. Fənn üzrə təlim nəticələri:

Kursu tədris etdikdən tələbələr təbiətdən istifadənin proqnozlaşdırılması və planlaşdırılması, ekoloji, iqtisadi və sosial tərkibdən ibarət mürəkkəb kompleksin idarə olunması, ətraf mühitin və təbii ehtiyatların qiymətləndirilməsi, təbii resurslardan səmərəli istifadə məsələləri, təbiətdən səmərəli istifadənin iqtisadi stimullaşdırma vasitələri, beynəlxalq və milli ekoloji idarəetmə sisteminin standartları və s. haqqında elmi və praktiki biliklərə yiyələnəcəklər.

XIII. Tələbələrin fənn haqqında fikrinin öyrənilməsi:

XIV: Kollektiv sualları:

I Kollektiv sualları

1. Təbiətdən istifadənin predmeti, məqsəd və vəzifələri, predmeti və digər elmlərlə əlaqəsi.
2. Təbiətdən istifadənin elmi-nəzəri məsələləri
3. Təbiətlə cəmiyyət arasındakı qarşılıqlı münasibətlərin tarixi mərhələləri.
4. Ətraf mühit və təbiətdən səmərəli istifadənin iqtisadi inkişafa təsiri.
5. İqtisadiyyatda davamlı (dayanıqlı) inkişaf.
6. Təbii ehtiyatların təsnifatı.
7. Mineral sərvətlərin istifadəsi və mühafizəsi.
8. Su, torpaq, meşə resursları və onlardan istifadə.
9. Bioloji ehtiyatlar və onların mühafizəsi.
10. İqlim və rekreasiya resursları və onlardan istifadənin iqtisadi-ekoloji xüsusiyyətləri
11. Kənd təsərrüfatı resurslarının qiymətləndirilməsi.
12. Alternativ enerji resurslarından istifadənin problemləri.
13. Biosferin mühafizəsi və təbii tarazlığın saxlanılması
14. Əhalinin təbii artımı, inkişaf və problemlər.
15. Azərbaycanın təbii resurslarının iqtisadi potensialı.

II Kollektiv sualları

1. Ətraf mühitin planlaşdırılması barədə anlayış.
2. Ərazilərin resurs potensialı və onların səmərəli istifadə olunması
3. Azərbaycanda sənaye rayonlarının planlaşdırılması.
4. Azərbaycanda kənd təsərrüfatı rayonlarının planlaşdırılması.
5. Ətraf mühitin idarə edilməsinin mahiyyəti və predmeti.
6. Ətraf mühitin idarə edilməsinin prinsip və məqsədləri.
7. Ətraf mühitin idarə edilməsinin funksiyaları.
8. Ətraf mühitin idarəetmə sistemləri.
9. Ekoloji istehsalın əsas xüsusiyyətləri.
10. Ətraf mühitin idarə edilməsi konsepsiyası.
11. Təbii və sosial-təbii ekosistemlərin idarə edilməsi.
12. Beynəlxalq və milli ekoloji idarəetmə sisteminin standartları.
13. Təbiətdən istifadənin dövlət idarə sistemi, strukturu və vəzifələri
14. Ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi və ekoloji ekspertiza.
15. Ekoloji audit və onun aparılması

XV. Fənn üzrə imtahan sualları:

1. Təbiətdən istifadənin predmeti, məqsəd və vəzifələri, predmeti və digər elmlərlə əlaqəsi.
2. İqtisadi inkişaf və ekoloji faktorlar.
3. Ətraf mühit və təbiətdən səmərəli istifadənin iqtisadi inkişafa təsiri.
4. İqtisadiyyatda davamlı (dayanıqlı) inkişaf.
5. Təbii ehtiyatların təsnifatı.
6. Mineral sərvətlərin istifadəsi və mühafizəsi.
7. Torpaq ehtiyatları və onlardan istifadə.
8. Bioloji ehtiyatlar və onların mühafizəsi.
9. Meşə resursları və onlardan istifadə.
10. Ətraf mühitin və təbii ehtiyatların qiymətləndirilməsi növləri və funksiyaları.
11. Bioresursların təsərrüfata cəlb edilməsinin problemləri.
12. İqlim və rekreasiya resursları və onlardan istifadənin iqtisadi-ekoloji xüsusiyyətləri.
13. Kənd təsərrüfatı resurslarının qiymətləndirilməsi.
14. Su ehtiyatlarının inteqrasiyalı idarə olunması, onların prinsipləri və planlaşdırılması.
15. Alternativ enerji resurslarından istifadənin problemləri.
16. Biosferin mühafizəsi və təbii tarazlığın saxlanılması.
17. Əhalinin təbii artımı, inkişaf və problemlər.
18. Təbii resurslardan kompleks istifadənin global iqtisadi istiqamətləri.
19. Azərbaycanın təbii resurslarının iqtisadi potensialı.
20. Ətraf mühitin planlaşdırılması barədə anlayış.
21. Ətraf mühit və təbiətdən istifadə barədə ümumi məsələlər.
22. Azərbaycan Respublikasının ekoloji siyasəti, onun ətraf mühit üzrə qanunvericiliyi.
23. Ərazilərin resurs potensialı və onların səmərəli istifadə olunması.
24. Azərbaycanda sənaye rayonlarının planlaşdırılması.
25. Azərbaycanda kənd təsərrüfatı rayonlarının planlaşdırılması.
26. Ətraf mühitin idarə edilməsinin mahiyyəti və predmeti.
27. Ekoloji istehsalın əsas xüsusiyyətləri.
28. Təbii və sosial-təbii ekosistemlərin idarə edilməsi.
29. Beynəlxalq və milli ekoloji idarəetmə sisteminin standartları.
30. Ekoloji-iqtisadi tələbatlar və mənafeələr. Təbii resurslar üzərində mülkiyyət hüquqları.
31. Təbiətdən istifadənin dövlət idarə sistemi, strukturu və vəzifələri.
32. Ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi və ekoloji ekspertiza.
33. Ekoloji audit və onun aparılması.
34. Ətraf mühitə çirklənmədən dəymiş iqtisadi ziyanın hesablanması.
35. Ekoloji xərclər və layihələrin smeta dəyərini müəyyən edilməsi.
36. Təbiətdən səmərəli istifadənin iqtisadi stimullaşdırma vasitələri.
37. Ətraf mühiti çirkləndirməyə görə ödəmələr.
38. Ekoloji menecment.
39. Təbiətdən istifadənin lisenziyalasdırılması.
40. Ekoloji sferada sertifikatlaşdırma.
41. Ekoloji sığorta və ekoloji lizinq.
42. Təbii resurslardan istifadədə beynəlxalq əməkdaşlıq.
43. Azərbaycanda dağ-mədən sənayesinin inkişafının yaratdığı ekoloji problemlər və onların həlli yolları.
44. Azərbaycanda yanacaq-energetika və kimya sənaye sahələrinin yaratdıqları ekoloji problemlər və onların həlli yolları.
45. Azərbaycanda metallurgiya və tikinti materialları istehsalı müəssisələrinin yaratdıqları ekoloji problemlər və onların həlli istiqamətləri.
46. Azərbaycanda ekoloji təmiz kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalının perspektivləri və əhəmiyyəti.
47. Avtomobil nəqliyyatının sürətli inkişafının ekoloji nəticələri və həlli yolları.

48. Ətraf mühitin mühafizəsinin dövlət tənzimlənməsinin anlayışı və prinsipləri.
49. Ekoloji problemlərin həllində inzibati, iqtisadi və təşkilati tənzimləmə mexanizmləri.
50. Respublikada ekoloji tarazlığın və ekoloji təhlükəsizliyin təmin olunmasında, ekoloji təşkilat və fondların rolu.

AMTMEF-B09 "Seçmə fənn (Təbiətdən istifadənin ekoloji əsasları)" fənninin sillabusu 050504 "Ekologiya" ixtisası (proqramları üzə) tədris planı və fənn proqramı əsasında tərtib edilmişdir. Sillabus "Fizika, kimya və biologiya" kafedrasının 10 sentyabr 2025-ci il tarixli iclasında müzakirə edilərək təsdiq edilmişdir (protokol № 01).

Fənn müəllimi:

Kafedra müdiri v.i.e:

m.G.Q. Məmmədova

r.ü.f.d., dos. N.C. Paşayev